

sine ea exercere non potest actionem suam. Necessarium autem absolute dicitur quod est necessarium per id quod in essentia sua est; sive illud sit sua essentia, sicut in simplicibus; sive, sicut in compositis, illud principium sit materia, sicut dicimus, hominem mori est necessarium; sive forma, sicut dicimus, hominem esse rationalem est necessarium. Hoc autem absolute necessarium est duplex. Quoddam enim est quod habet necessitatem et esse ab alio, sicut in omnibus quae causam habent; quoddam autem est cujus necessitas non dependet ab alio, sed ipsum est causa necessitatis in omnibus necessariis, sicut Deus.

Dicendum ergo, quod generatio in divinis non est ex necessitate conditionata, sive conditionetur ex fine, sive ex agente. Non ex agente; cum ipse Deus sit primum principium et ultimus finis. Sed est necessaria necessitate absoluta, sicut est necessitas primae causae. Et per hoc patet solutio ad utramque partem: quia primae rationes procedunt de necessitate absoluta, et aliae de necessitate conditionis quae repugnat necessitati absolutae; et de ista procedebat haereticus, et secundum hoc negatur in littera.

## ARTICULUS II.

### Utrum Pater genuit Filium voluntate.

Ad secundum sic proceditur. 1. Videtur quod Pater genuit Filium voluntate. Omne enim bonum est volitum a Deo, sicut omne verum scitum. Sed generatio Filii est optimum. Ergo est volitum a Deo; et ita Pater genuit Filium voluntate.

2. Praeterea, in generatione humana ita est quod principium inclinans ad generandum, est voluntas. Sed generatio humana extrahitur a divina. Ergo et similiter erit in generatione divina, et ita videtur quod Pater genuit Filium voluntate.

3. Praeterea, Origenes (1) (Damascenus 1 Fid. orth., cap. 18.) dicit de Patre loquens: *Germen profertur voluntatis factus est Verbi Pater*. Sed illud quod est germen voluntatis, est natum voluntate generantis. Ergo Pater genuit Filium voluntate.

Contra, voluntas est principium productionis eorum quae per artem producentur in rebus humanis. Sed Filius non producit a Patre sicut artificiatum, immo sicut ars; sed creaturae sicut artificiatum. Ergo videtur quod Pater non genuit Filium voluntate; sed voluntate creaturas produxit.

Praeterea, Hilarius (lib. de Synodis, can. 26.): *Si quis voluntate Dei Filium tanquam factum (2) dicat, anathema sit*. Ergo etc.

Solutio. Respondeo dicendum, quod voluntas potest comparari ad aliquid dupliciter: aut sicut potentia ad objectum, aut sicut principium. Si comparatur ad aliquid sicut ad objectum, tunc omne volitum a Deo, potest dici esse voluntate ejus; et sic potest dici, Pater est Deus voluntate sua; vult enim se esse Deum; et similiter potest concedi quod Pater genuit Filium voluntate. Si autem comparatur voluntas ad aliquid sicut principium, hoc po-

(1) Refert Pamphilus Martyr in Origenis Apologia inter opera Origenis ipsius: nec tale quiddam in Damasceno, lib. 1. Fid. orth., cap. 18, ut ad marginem prius notabatur (ex edit. P. Nicolai).

(2) Nicolai tanquam unum de creaturis.

test esse dupliciter: quia aut illud ad quod comparatur sicut principium dicitur rationem principiandi; aut dicit ipsum principiatum. Si primo modo, sic comparatur voluntas ad processionem Spiritus sancti, qui procedit ut amor, in quo voluntas principiat omnia, scilicet creaturas, amore producit; et secundum hunc modum etiam intellectus in Deo se habet ad generationem Filii, qui procedit ut verbum et ars. Si secundo modo, tunc principiatum voluntatis procedit a voluntate secundum voluntatis conditionem. Voluntas autem, quantum est in se, libera est: unde principiat voluntatis sunt tantum ea quae possunt esse vel non esse. Et hoc modo constat, quod voluntas divina comparatur ad creationem rerum, et non ad generationem Filii. Et hinc est quod quidam distinguunt voluntatem in tria, scilicet in voluntatem accedentem, quae scilicet de novo accedit operi vel operanti, et talis non est in Deo secundum aliquem trium dictorum modorum voluntatis, quia omnis operatio ejus est a voluntate aeterna. Item in voluntatem concomitantem quae dicitur secundum comparisonem ad objectum tantum; et sic est in Deo respectu generationis Filii. Item in voluntatem antecedentem; et sic dicitur comparisonem principii ad principiatum; et sic est respectu creaturarum.

Ad primum ergo dicendum, quod ratio illa procedit secundum comparisonem voluntatis ad objectum tantum.

Ad secundum dicendum, quod generatio humana non est aeterna, et ideo potest habere voluntatem antecedentem, quod non potest esse in divina.

Ad tertium dicendum, quod Origenes vocat germen voluntatis id in quo quiescit Patris beneplacitum; et haec est Filius, sicut ipse dixit Matth. 5, 17: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui*. Aliae autem rationes procedunt de voluntate antecedente, sive secundum comparisonem principii ad principiatum.

## ARTICULUS III.

### Utrum Pater genuit Filium naturaliter.

Ad tertium sic proceditur. 1. Videtur quod Pater non naturaliter genuit Filium. Hilarius (de Synodis, can. 23): *Non naturali necessitate ductus Pater genuit Filium*. Ergo videtur quod non sit naturalis generatio.

2. Praeterea, in Deo idem est voluntas et natura. Sed Pater non genuit Filium voluntate. Ergo nec genuit Filium natura.

3. Praeterea, sicut supra habitum est, dist. 5, quaest. 1, art. 5, Philosophi per rationes creaturarum poterunt devenire in cognitionem divinae naturae. Sed cognita natura cognoscitur operatio naturae. Ergo poterunt devenire in cognitionem generationis aeternae, si Pater naturaliter genuit Filium: cujus contrarium superius est ostensum, dist. 5, quaest. 1, art. 4.

Contra, Hilarius (lib. de Synodis, can. 24): *Omnibus creaturis substantiam Dei voluntas attulit: sed Filio natura dedit*. Ergo videtur quod Pater genuit Filium natura.

Praeterea, Damascenus (lib. 1 Fid. orth., cap. 8): *Generatio est opus divinae naturae existens*. Ergo etc.

Solutio. Respondeo dicendum, quod essentia divina, ut dictum est, dist. 5, art. 4, est principium omnium actuum divinum; licet essentia sub ratione essentiae non dicat principium actus qui est operatio, sed qui est esse. Sed cum in essentia sit considerare diversa attributa, quae sunt realiter unum in ipsa, ratione tamen distincta; actus refertur ad essentiam secundum hoc attributum vel illud, secundum quod exigit conditio actus; sicut intelligere est ab essentia divina, in quantum ipsa est intellectus; et res volitae, quae possunt esse vel non esse, producentur ab essentia, in quantum ipsa est voluntas. Et quia de ratione generationis est ut producat genitum in similitudinem generantis, et hujus productionis principium pertinet ad naturam, quae est ex similibus similia procreans; ideo dicitur, quod Pater natura genuit Filium.

Ad primum ergo dicendum, quod Hilarius naturalem necessitatem appellat, quando virtute naturae aliquid agit quod est contrarium voluntati, sicut fames et sitis in nobis; unde voluntas patitur quasi quamdam violentiam a natura; et talis necessitas non est in Deo.

Ad secundum dicendum, quod quamvis natura et voluntas sint idem re, differunt tamen ratione, ut dictum est. Et ideo essentia divina in ratione naturae est principium alicujus, cujus principium non est ipsa eadem, prout habet rationem voluntatis.

Ad tertium dicendum, quod naturam contingit cognoscere dupliciter. Vel perfecte comprehendendo ipsam; et sic Philosophi non cognoverunt naturam divinam: quia sic cognovissent omnia opera divina, et quaecumque sunt in ipsa. Vel per effectus; et ita Philosophi cognoverunt. Quia vero creatura non perfecte repraesentat naturam divinam, secundum quod est principium generationis aeternae et consubstantialis; ideo generationem divinam, quae est ejus operatio, non cognoverunt Philosophi.

### Expositio textus.

*Voluntas sapientiam praecire non potest*. Hoc dicit,

## DISTINCTIO VII.

### Hic quaeritur, an Pater potuerit vel voluerit generare Filium.

Hic solet quaeri a quibusdam, utrum Pater potuerit vel voluerit generare Filium. Si enim (inquunt) potuit et voluit generare Filium, ergo potuit aliquid et voluit quod nec potuit nec voluit Filium. Nam Filius nec potuit nec voluit generare Filium. Cui versutiae facile respondemus, dicentes: Posse vel velle generare Filium non est aliquid posse vel velle subiectum voluntati vel potentiae. Est tamen aliqua potentia vel voluntas, scilicet posse vel velle generare Filium. Et ideo distinguenda est intelligentia propositi verbi: Posse vel velle generare Filium, est posse vel velle aliquid; neque enim generatio Filii aliquid eorum est quae sunt subiecta divinae potentiae et voluntati; nec est aliquid inter omnia vel de omnibus, sed super omnia et ante omnia. Non enim ante voluit vel potuit quam genuit; sicut nec ante fuit quam genuit: quia ab aeterno fuit et ab aeterno genuit. Ex simili quoque hoc videtur possumus. Pater enim potest esse Pater, et vult esse Pater; Filius autem nec potest nec vult esse Pater. Ergo Pater potest vel vult esse aliquid quod non potest vel vult esse Filius. Non sequitur, quia esse Patrem non est esse aliquid, sed esse ab aliquid, ut in sequenti ostendetur, dist. 28.

*Ponit quaedam verba Augustini, unde moveri potest audiri.*

Sed vehementer nos movet quod ait Augustinus (in libro 5

quia sapientia Filio appropriatur. Sed contra. Voluntas est motor aliarum virium: intelligimus enim, quia volumus. Ergo voluntas videtur praecedere cognitionem sapientiae.

Dicendum, quod voluntatem oportet quod praecedat aliqua cognitio. Est enim duplex actus voluntatis. Unus imperfectus, scilicet appetere; et iste actus praecedit cognitionem perfectam eorum quae acquiruntur in cognitione. Per appetitum enim sciendi aliquid movetur aliquis ad considerationem alicujus, cujus cognitionem considerando accipit; sed tamen hunc actum voluntatis praecedit cognitio indeterminata qua res scitur in universalis, et per illam cognitionem imperfectam tendit appetitus in perfectionem ipsius: si enim esset omnino ignotum, non quaereretur. Est et alius actus voluntatis perfectus, quo voluntas quiescit et placet sibi in re jam habita; et ita voluntas sciendi sequitur cognitionem perfectam.

*Utrum Deus Filium volens aut nolens genuit*. Videtur quod necessarium sit alterum dare, cum fiat divisio per affirmationem et negationem.

Dicendum, quod *volens* et *volens* non opponuntur contradictorie; sed *volens* et *non volens*. Differt enim *nolo* et *non volo*; quia cum dicitur: *non volo*, negatur actus; et ideo opponitur sicut negatio ad affirmationem: sed in hoc verbo *nolo* et in toto condeclinio ejus remanet actus voluntatis affirmatus, et negatio fertur ad nolitum. Unde sensus est: *nolo hoc*; id est, volo hoc non esse. Unde non oportet dici *nolens* vel *volens*, quia lapis nec volens est nec nolens. Et similiter in proposito neutrum dandum est. Sed danda est ista, *non volens*, si volens dicat voluntatem accedentem vel antecedentem. Si autem dicat voluntatem concomitantem (1) danda est ista, *volens genuit*.

(1) Al. communicantem.

contra Maximum), qui asserbat Patrem potentiorum Filio, eo quod Filium genuit Deum creatorem, Filius autem non. Dicebatque, Patrem potuisse generare, non Filium, et ideo potentiorum esse Filio. Ad quod respondens Augustinus (ubi supra, cap. 12), dicitur videtur, quod Filius etiam potuit generare, volens ostendere Patrem non esse potentiorum Filio, his verbis: *Abis ut ideo potentior sit Pater Filio, sicut putas, quia Creatorem genuit Pater, Filius autem non genuit Creatorem*. Neque enim non potuit, sed non oportuit. *Vide, et attende diligenter haec verba: Non enim non potuit, sed non oportuit. Videtur enim dicere, quod Filius generare potuit, sed non oportuit; et ita potuit quod non oportuit. Quare autem non oportuit, subdit dicens (lib. 5): Immoderata enim (1) esset divina generatio, si genitus Filius nepotem generet Patri: quia et ipse nepos nisi avo suo nepotem generet, secundum vestram mirabilem sapientiam, impotens diceretur: similiter etiam ille, si nepotem non generet avo suo, et pronepotem proavo suo, non a vobis appellaretur omnipotens; nec impletur generatio series, si semper alter ex altero nasceretur; nec eam periret cretus, si non succederet unus omnibus. Itaque omnipotentem genuit Filium Patris natura, non fecit.*

*Opponitur praedictis verbis Augustini.*

Hoc autem non videtur quibusdam posse stare, scilicet

(1) Al. autem.

quod Filius potuerit gignere. Si enim Filius potuit gignere, potuit esse Pater; et si potuit esse Pater, potuit ergo esse Pater vel sui, vel Patris, vel Spiritus sancti, vel alieuius alius. Sed alius non, quia nullus alius semper fuit: nec Patris, quia Pater est ingenitus et innascibilis: nec sui, quia nulla res seipsam gignere potest: nec Spiritus sancti, quia nasci non potuit. Si enim nasci potuit, potuit esse Filius; et ita mutabilis esse potuit.

*Hic quaeritur, quomodo sint intelligenda.*

Quomodo ergo accipietur quod supra dictum est: « Non enim non potuit gignere, sed non oportuit? » quasi, potuit, sed non oportuit. Non est nobis perspicuum aperire, quomodo sit hoc verum: et ideo sub silentio potius esset praeterendum, nisi me super hoc aliquid loqui cogeret instantia quaerentium.

*Hic aperitur ex quo sensu sint accipienda.*

Potest ergo sic intelligi: « Non enim non potuit, sed non oportuit; » id est, non ex impotentia sui fuit quod Filius non genuit, sed ei non conveniebat; sicut Deus Filius non est Deus Pater, nec tamen hoc ex impotentia sui est. Nam et Pater similiter non est Filius, nec hoc est ex impotentia Patris. Sed quaerit Maximus Arianorum Episcopus: unde ergo est quod Pater non potest esse Filius, vel Filius Pater? Non utique ex impotentia, sed Pater proprietate generationis Pater est, qua oportet eum non esse Filium, et Filius proprietate natalitatis Filius est, qua oportet eum non esse Patrem: de quibus proprietatibus plenius postea tractabitur, dist. 26.

*Utrum Pater natura sit potens gignere Filium, et an hoc sit aliqua potentia quae sit in Filio.*

Item quaeritur a quibusdam, si Pater potens sit natura gignere Filium, et an hoc sit aliqua potentia quae sit in Filio. Ad quod dicimus, quia Pater (1) non est potens nisi

(1) *Al. omittitur Pater.*

#### Divisio textus.

Postquam ostendit principium divinae generationis proprium, quod est natura et non voluntas; hic inquit de communitate principii, utrum scilicet generandi potentia sit communis Patri et Filio; et dividitur in duas: in prima inquit de communitate potentiae generativae sumptae in concreto; in secunda de communitate ejusdem sumptae in abstracto, ibi: *Item quaeritur a quibusdam, si Pater potens sit natura gignere Filium, et an hoc sit aliqua potentia quae sit in Filio.* Prima in tres: primo determinat questionem; secundo movet dubitationem, ibi: *Sed vehementer nos movet quod Augustinus ait;* tertio ponit solutionem, ibi: *Quomodo ergo accipietur quod supra dictum est?* Circa primum tria facit: primo movet questionem; secundo ponit determinationem, ibi: *Cui versutiae facile respondemus;* tertio confirmat per similitudinem, ibi: *Ex simili quoque hoc videre possumus.*

*Sed vehementer nos movet quod Augustinus ait.* Hic ponit dubitationem: et primo ponit ad partem auctoritatem Augustini; secundo ad partem contrariam inducit quorundam rationem, ibi: *Hoc autem videtur quibusdam non posse stare.*

*Quomodo ergo accipietur quod supra dictum est?* Hic solvit: et primo insinuat solvendi difficultatem; secundo prosequitur solutionem, ibi: *Potest ergo sic intelligi.*

#### QUAESTIO I.

Hic quaeruntur duo: Primo de potentia generandi in Deo. Secundo de communitate ipsius.

natura: ejus enim potentia natura est vel essentia. At inquit illi: si potens est gignere, habet ergo potentiam gignendi; Filius autem non habet potentiam gignendi, si non potest gignere. Habet ergo Pater aliquam potentiam quam non habet Filius. Non sequitur. Eandem enim potentiam penitus habet Filius quam et Pater, quia potuit Pater gignere, et Filius potuit gigni: eadem enim potentia est in Filio qua potuit gigni, quae est in Patre, qua potuit gignere. Sed contra hoc opponitur. Aliud est posse gignere, aliud est posse gigni: quia aliud est gignere, et aliud gigni. Hic est distinguendum. Si enim cum dicitur: Aliud est posse gignere, aliud posse gigni, aliam significat potentiam qua Pater potens est gignere, et aliam qua Filius potens est gigni: falsus est intellectus. Si vero dicas, Patrem posse habere aliam proprietatem sive notionem qua genitor est, et Filium aliam qua genitus est, verus est intellectus: aliam enim proprietatem habet Pater qua Pater est, aliam Filius qua Filius est.

*Quomodo sit intelligendum: Filius habet vel non habet potentiam generandi.*

Ita etiam cum dicitur: Filius non habet potentiam generandi, quam habet Pater, dupliciter potest intelligi. Si enim dicitur: non habet Filius potentiam generandi quam et Pater, id est qua potens sit ad generandum, id est ut genuerit vel generet, sicut Pater; verum est. Si vero intelligatur sic, non habet potentiam qua possit gigni vel genitus esse, quae eadem Pater est potens ut genuerit vel ut generet; falsum est. Sicut dicitur, Pater habet potentiam qua potest esse Pater, Filius vero non habet potentiam qua possit esse Pater; et e converso Filius habet potentiam qua potest esse Filius, Pater vero non habet potentiam qua potest esse Filius. Habet ergo aliquam potentiam Pater quam non habet Filius, et e converso. Absit: quia eadem est potentia Patris qua potest esse Pater, et Filii qua potest esse Filius: ita etiam eadem est voluntas qua Pater vult esse Pater, non Filius, et Filius vult esse Filius, non Pater; et eadem est voluntas Filii, qua vult esse genitus et Patrem genuisse, et Patris qua vult esse genitor et Filium genitum esse.

Circa primum tria quaeruntur: 1.<sup>o</sup> utrum in Deo sit potentia ad generandum; 2.<sup>o</sup> quid sit illa potentia, an sit absolutum aliquid vel ad aliquid; 3.<sup>o</sup> de comparatione ipsius ad potentiam creandi.

#### ARTICULUS I.

*Utrum potentia generativa sit in Deo.*

(1 *part.*, qu. 41, art. 4; et de *pot.*, qu. 2, art. 1.)

Ad primum sic proceditur. 1. Videtur quod in Deo non sit potentia ad generandum. Quidquid enim exit ab aliqua potentia, sive sit potentia agentis sive materiae, prius est in potentia quam sit in actu. Sed generatio Filii a Patre non est hujusmodi, cum sit aeterna. Ergo non exit ab aliqua potentia. Ergo in Deo non est potentia ad generandum.

2. Praeterea, illud quod per se est naturae, non exit ab ea mediante aliqua potentia, sicut anima dat tale esse corpori nullo mediante. Sed generatio est per se opus naturae, ut dicit Damascenus (lib. 1 Fid. orthod., cap. 8). Ergo non est opus potentiae; et sic idem quod prius.

3. Praeterea, omnis potentia vel est activa vel passiva. Sed in Patre non est potentia passiva ad generandum Filium, quia secundum eam magis diceretur mater quam pater. Nec est etiam in eo potentia activa; quia, secundum Philosophum (3 Metaph., text. 17, et 9 Metaph., text. 2), potentia activa est principium transmutationis in aliud, secundum quod est aliud: unde potentia activa exigit materiam in quam agat. Generatio autem Filii non

est ex materia. Ergo videtur quod in Deo non sit potentia ad generandum.

Contra, Augustinus (3 contra Maxim., cap. 7) arguit: *Si pater non potuit generare Filium aequaliter et coaeternum sibi, impotens fuit.* Ergo ex hoc videtur quod potentia divina etiam se extendat ad generationem Filii.

Praeterea, omnis operatio demonstrat potentiam ipsius operantis. Cum igitur actus generationis in infinitum transcendat productionem creaturarum, quae tamen divinam omnipotentiam manifestat, videtur quod multo fortius generatio Filii sit manifestativa divinae potentiae, et non nisi sicut actus ejus. Ergo videtur quod in Deo sit potentia generandi.

Solutio. Respondeo dicendum, quod in creaturis aliquid producit per potentiam naturalem, et hoc producit per similitudinem naturae ipsius producentis, sicut homo generat hominem: producit etiam aliquid per potentiam rationalem, et hoc producit in similitudinem producentis quantum ad speciem, non naturam, sed in ratione existentem; eum omne agens agat sibi simile aliquo modo; sicut domus producitur ab artefice, et recipit similitudinem speciei quam artifex habet in mente. Et secundum hos duos modos aliquid producit a Deo. Procedit enim aliquid a Deo in similitudinem naturae, recipiens totam naturam; nec eandem specie tantum, sed eandem numero; et sic Filius procedit a Patre per actum generationis. Unde in Deo est potentia ad generandum similis potentiae naturali. Procedit etiam aliquid a Deo in similitudinem ideae existentis in mente divina, quod non recipit naturam divinam, sicut creaturae. Unde potentia operandi in creaturis est sicut potentia rationalis in Deo; et secundum istam potentiam attenditur omnipotentia in Deo (1). Persona enim divina, quae procedit per potentiam quasi naturalem, non est aliquid connumeratum omnibus. Unde potentia generandi non continetur sub omnipotentia.

Ad primum ergo dicendum, quod illud est verum, quando actus differt realiter a potentia a qua exit: tunc enim oportet quod prius sit in potentia quam in actu vel tempore vel natura. Sed in Deo est omnino idem res essentia, potentia et operatio, sed differunt tantum ratione; et ideo in divinis non valet.

Vel dicendum, quod in divinis personis est tantum ordo naturae, quo, secundum Augustinum (lib. 3 contra Maximum, cap. 14), aliquis est ex alio, et non prior alio. Unde non potest concludi aliqua prioritas per hoc quod Filius generatur ex potentia Patris.

Ad secundum dicendum, quod natura vel essentia comparatur ad duo: ad habentem, et ad id cuius natura est principium. Inter essentiam igitur (2) et habentem essentiam non cadit aliqua potentia media quantum ad actum ipsius essentiae in habentem, qui est esse; sed ipsa essentia dat esse habenti; et iste actus est quasi actus primus. Egreditur etiam ab essentia alius actus, qui est etiam actus habentis essentiam sicut agentis, et essentiae sicut principii agendi: et iste est (3) actus secundus, et dicitur operatio: et inter essentiam et talem ope-

rationem cadit virtus media differens ab utroque, in creaturis etiam realiter, in Deo ratione tantum; et talis actus est generare; et ideo, secundum modum intelligendi, natura non est principium ipsius nisi mediante potentia.

Ad tertium dicendum, quod potentia divina nullo modo passiva est, nec etiam vere activa; sed superactiva: actio enim ejus non est per modum motus, sed per modum operationis: quae differt a motu, secundum Philosophum (in 10 Ethic., cap. 3), sicut perfectum ab imperfecto, et ideo non requirit materiam in quam agat; quod non potest esse in actione quae est cum motu, cum omnis motus sit per exitum de potentia in actum: et ideo non oportet quod creatio sit ex materia, et multo minus quod generatio divina; unde Avicenna (10 tractat. Metaph., cap. 9) dicit, quod agens divinum differt a naturali: agens enim naturale est causa motus; sed agens divinum est dans esse totum, sicut Creator mundi.

#### ARTICULUS II.

*Utrum potentia generativa sit ad aliquid.*

(1 *p.*, qu. 41, art. 5; et de *Poten.* qu. 2, art. 2.)

Ad secundum sic proceditur. 1. Videtur quod potentia generandi sit ad aliquid. Remoto enim intellectu distinctarum personarum a divinis, adhuc manet intellectus omnium quae absolute dicuntur, sicut bonitas, sapientia et hujusmodi. Sed remoto intellectu personarum, non remanet potentia generandi: quia remotis personis removetur generatio, et remota generatione removetur potentia generandi; non enim potest in divinis esse aliquid in potentia quod non sit actus: alias Deus esset mutabilis. Ergo non est de absolutis, sed de ad aliquid dictis.

2. Praeterea, potentiae distinguuntur per actus. Sed generare in divinis est ad aliquid dictum: quia generatio est proprietas ipsa relativa, ut supra dictum est, dist. 4, qu. 1, art. 2. Ergo et potentia generandi.

3. Praeterea, omnis operatio propria alicujus rei egreditur a forma propria ejusdem, sicut comburere a forma ignis. Sed generare Filium in divinis, est propria operatio Patris. Ergo principium illius erit propria forma Patris. Hoc autem est paternitas, quae relatio quaedam est. Cum igitur principium operationis sit potentia, videtur quod potentia generandi sit ad aliquid.

Contra, cuius est actus, ejus est potentia, secundum Philosophum (de Sensu et sens., lect. 3). Sed, secundum Damascenum (lib. 1 Fid. orth., cap. 8), generatio est actus naturae. Ergo et potentia generandi est ipsius naturae. Natura autem est absolute dictum. Ergo et potentia.

Praeterea, in qualibet generatione univoca idem est principium generationis et terminus; sicut homo generat hominem. Sed terminus generationis in divinis est essentia, quae communicatur per generationem, ut supra dictum est, dist. 3, qu. 1, art. 1. Ergo essentia etiam est principium generationis; et sic videtur quod potentia generandi sit essentialis.

Solutio. Respondeo, quidam dixerunt, quod potentia generandi simpliciter est ad aliquid non tantum ex parte actus, sed etiam ex parte ipsius potentiae: potentia enim dicit relationem principii. Sed hoc nihil est: quia potentia non est relativum secundum suum esse, sed solum secundum dici;

(1) *Al. Dei omnipotentia.*

(2) *Al. deest igitur.*

(3) *Al. omittitur est.*

immo potentia significat etiam illud quod est principium, et non tantum relationem principii. Sic enim quaerimus hic de potentia generandi. Principium autem cuiuslibet operationis divinae, ut supra dictum est, dist. 4, qu. 1, art. 1, est essentia divina. Sed ab essentia egreditur aliquis actus, secundum quod essentia est sapientia; et aliquis, secundum quod est voluntas; et sic de aliis attributis. Similiter dico, quod cum proprietates realiter sit essentia, essentia secundum quod est ipsa paternitas, est principium huius actus qui est generare, non sicut agens, sed sicut quo agitur: unde principium generationis est essentiale sub ratione relationis: unde est quasi medium inter essentiale et personale; ex parte enim illa quae potentia, quae est media inter essentiam et operationem, radicatur in essentia, est absolutum; ex parte autem illa quae coniungitur operationi, est relativum.

Ad primum ergo dicendum, quod remoto intellectu personarum, remanent ea quae sunt pure absoluta. Sed huiusmodi est potentia generandi, ut dictum est, in corp. art.; et ideo non remanet, subtraetis personis.

Ad secundum dicendum, quod quamvis potentiae innotescant per actus, non tamen oportet quod in eodem genere ponantur potentiae et actus, praecipue de potentis activis: unde quamvis generare sit ad aliquid, non tamen oportet quod potentia generandi sit ad aliquid; sed verum est quod posse generare est posse ad aliquid accusativi casus.

Ad tertium dicendum, quod natura communis in unoquoque operatur secundum conditionem ipsius: unde anima sensibilis habet in diversis animalibus diversas operationes, et etiam in diversis organis sentiendi. Et hoc ideo est, quia natura communis determinatur et contrahitur in unoquoque, secundum proprietates inventas in illo. Divina autem natura non contrahitur neque determinatur per proprietates suppositorum; tamen natura divina in Patre est proprietates Patris, et in Filio est proprietates Filii. Ideo autem non contrahitur, quia proprietates non est aliud ab essentia vel ipsa natura, ut adveniat sibi quasi dispositio contrahens. Ideo etiam natura non determinatur vel distinguitur, quia relatio non distinguitur secundum id quod est (sed secundum hoc tantum comparatur ad essentiam, cum qua est idem re) sed secundum quod ad alterum est, et sic respicit personam, et distinguit eam: et ideo in Patre est principium operationis secundum proprietatem Patris et in Filio secundum proprietatem Filii. Unde eadem operatio est et naturae communis, et propriae formae ipsius Patris: et ideo potentia generandi, ut dictum est, in corp. art., est medium inter absolutum et relativum. Et hoc voluerunt quidam dicere, dicentes potentiam generandi absolutum, si consideratur potentia remota, vel indisposita; quamvis improprie locuti sint, quia proprietates non disponit essentiam, sed suppositum.

Et per ea quae dicta sunt, patet etiam solutio ad sequentia.

#### ARTICULUS III.

*Utrum potentia dicatur univoce de potentia generandi et potentia creandi.* — (De Poten., qu. 2, art. 6; et 4 cont. Gent., cap. 15.)

Ad tertium sic proceditur. 1. Videtur quod potentia non dicitur univoce de potentia generandi

et creandi. Potentiae enim distinguuntur per actus, et actus per objecta. Sed Filius Dei et creaturae non univoceantur in aliquo. Ergo nec generatio et creatio. Igitur ulterius nec potentia generandi et creandi.

2. Praeterea, potentia creandi est simpliciter absoluta. Sed potentia generandi est quodammodo ad aliquid. Cum igitur nihil univoceatur ad absolutum et relativum, cum sint in diversis praedicamentis, videtur quod potentia non univoce dicitur de utraque.

3. Contra, sicut dictum est, art. antec., potentia generandi est ipsa divina essentia; similiter etiam potentia creandi, cum Deus sit primum agens, et omnis sua operatio sit per suam essentiam. Ergo videtur quod utraque sit una potentia.

4. Supposito quod potentia aliquo modo de eis dicatur secundum prius et posterius, quaeritur quae istarum potentiarum sit prior, et videtur quod potentia creandi. Commune enim est ante proprium, et essentiali ante personale, secundum rationem intelligendi. Sed potentia creandi est communis tribus personis; potentia autem generandi videtur proprie pertinere ad personam Patris. Ergo videtur quod potentia creandi sit prior.

5. Contra, secundum ordinem actuum est ordo potentiarum. Sed generatio est prior creatione, sicut aeternum temporali. Ergo et potentia generandi est prior.

Solutio. Respondeo dicendum, quod potentia est medium, secundum rationem intelligendi, inter essentiam et operationem naturae. Possunt ergo considerari potentia creandi et potentia generandi secundum quod radicantur in essentia divina: et sic est una numero potentia, nedum univoce dicta. Possunt etiam considerari ex parte quae coniunguntur operationi, et secundum hoc potentia dicitur de eis non univoce, sed secundum prius et posterius, et potentia generandi erit prior secundum rationem intelligendi quam potentia creandi, sicut generatio est prior creatione.

Et per hoc patet solutio ad primum, quod procedit de potentia comparata ad actum. Et similiter ad secundum, quia potentia generandi non est ad aliquid nisi ex parte illa quae coniungitur actui. Et similiter ad tertium, quod procedit et contrario de potentia secundum quod se tenet a parte essentiae.

Ad quartum dicendum, quod commune in divinis est ante proprium; quando commune per se accipitur secundum rationem intelligendi; sed quando commune accipitur cum respectu ad creaturas, ratione respectus adiuncti, est posterius quam proprium alicujus personae, secundum rationem intelligendi. Quantum concedimus.

#### QUAESTIO II.

Deinde quaeritur de communitate huius potentiae; et circa hoc duo quaeruntur: 1.º utrum potentia generandi sit in Filio; 2.º utrum Filius possit generare.

#### ARTICULUS I.

*Utrum potentia generandi sit in Filio.*  
(De Pot., quaest. 2, art. 3.)

Ad primum sic proceditur. 1. Sicut supra dic-

tum est, in corp. art. 2, qu. praeced., potentia generandi includit in se rationem paternitatis. Sed paternitas non est in Filio. Ergo nec potentia generandi.

2. Praeterea, cum potentia dicatur rationem principii, potentia generandi dicit principium generationis. Sed Filio nullo modo competit esse principium generationis: esset enim principium suiipsius. Ergo in Filio nullo modo est potentia generandi.

3. Contra, sicut supra dictum est, in hac dist. qu. 1, art. 2, potentia generandi est ipsa divina essentia. Sed essentia Patris tota est in Filio. Ergo videtur quod etiam potentia generandi sit in Filio.

4. Praeterea, nulla scientia vel voluntas est Patris, quae non sit Filii. Ergo nec etiam aliqua potentia, cum potentia illis duobus dividatur. Sed potentia generandi est in Patre. Ergo et in Filio.

Solutio. Respondeo dicendum, quod potentia generandi dicitur tripliciter, secundum quod generandi potest esse gerundium verbi impersonalis, vel verbi personalis activi, vel verbi personalis passivi. Si sit gerundium verbi impersonalis, tunc potentia generandi est potentia quae ab aliquo generatur; et ita est in Filio potentia generandi, id est quae a Patre generatur. Si sit gerundium verbi personalis activi, tunc potentia generandi dicitur potentia ut generet; et sic non est in Filio. Si sit gerundium verbi personalis passivi, tunc potentia generandi dicitur potentia ut generetur; et ita est in Filio, quia eadem potentia quae in Patre est ut generet, est in Filio ut generetur. Et ista distinctio fundatur super id quod dictum est, in corp. art. 2, quaest. praeced., quod potentia generandi est essentia divina, a qua, prout in Patre est paternitas, est generatio activa; et prout in Filio est filiatio, erit generatio passiva.

Ad primum ergo dicendum, quod potentia generandi ex parte quae coniungitur actui includit in se paternitatem; et secundum hoc non convenit Filio: sed ex parte illa quae radicatur in essentia, non includit; et ita convenit Filio, secundum quod generandi est gerundium verbi impersonalis, ut sit sensus: Potentia generandi est in Filio, id est, essentia divina per quam a Patre fit generatio.

Ad secundum dicendum, quod potentia generandi non est nisi in Patre, secundum quod habet rationem principii in se inclusam per modum paternitatis. Sed alio modo potest esse in Filio, sicut dictum est.

Et ex his etiam quae dicta sunt patet solutio ad tertium.

Ad quartum dicendum, quod voluntas et scientia non habent rationem principii respectu generationis Filii, qui procedit per modum naturae, sed tantum respectu creaturarum, quae producuntur a Deo sicut artificata; sed potentia etiam habet rationem principii ad generationem divinam, et ideo magis potest trahi ad personale, ut sit proprium alicujus personae, quam scientia et voluntas.

#### ARTICULUS II.

*Utrum Filius possit generare alium filium.*

Ad primum sic proceditur. 1. Videtur quod Filius possit generare filium alium. Secundum enim potentiam non impeditur est aliquid potens operari. Sed in Filio est aliquo modo potentia generandi,

ut dictum est, art. antec. Cum igitur potentia Dei non possit impediri, videtur quod Filius possit generare alium filium.

2. Praeterea, Filius est imago Patris perfecte repraesentans ipsum, secundum perfectam similitudinem. Sed Pater potest generare. Ergo videtur quod etiam Filius; alias non perfecte assimilatur sibi.

3. Praeterea, quaecumque operatio est alicujus naturae communis, si est in uno suorum suppositorum, est et in alio: sicut intelligere et ratiocinari est operatio naturae humanae in Socrate et Platone. Sed generatio est operatio divinae naturae in Patre. Ergo et in Filio. Videtur ergo quod Filius possit generare filium.

4. Item, posse generare est aliquid dignitatis Patris; alias non esset proprietates personalis. Sed nulla dignitas est in Patre quae non sit in Filio, cum sint omnino aequales in dignitate. Ergo Filius potest generare.

Contra, secundum Augustinum (1), minimum inconveniens Deo est impossibile. Sed si Filius generaret filium, sequeretur in Deo inconveniens, quia ille filius generaret alium, et sic in infinitum. Ergo videtur quod Filius non possit generare.

Praeterea, non esset ibi summa unio et indistantia aequalis, quia Filius Deus propinquus se haberet ad Filium quam ad Patrem, et hoc non videtur in divinis competere.

Praeterea, qui non potest esse Pater, non potest generare. Sed Filius non potest esse Pater, quia sequeretur confusio personarum. Ergo etc.

#### QUAESTIUNCULA II.

Uterius quaeritur, utrum Pater possit generare alium filium: et videtur quod sic. Quia per generationem in nullo diminuitur ejus potentia. Ergo quae ratione potest generare unum, potest et generare plures.

Solutio I. Respondeo dicendum, quod quidam dixerunt quod Filius potest generare alium filium, sed ista potentia nunquam reducitur in actum propter inconveniens, quod Augustinus inducit in littera. Sed hoc nihil est: quia in perpetuis, secundum Philosophum (in 5 Physic., text. 52; sive cap. 4), non differt esse et posse, et multo minus in divinis: unde quidquid non est in Deo non potest esse ibi, alias Deus esset mutabilis. Unde dicendum simpliciter, quod Filius non potest generare filium. Et ratio huius est, quia ille filius in nullo distingueretur ab alio. Cum enim personae divinae non distinguantur secundum divisionem materiae, quia non sunt materiales, non remanet ibi alia distinctio nisi per relationes originis. Impossibile est autem quod una relatio originis, sicut filiatio, multiplicetur secundum numerum, quia talis multiplicatio esset materialis. Unde in Deo non potest esse nisi una filiatio, et una filiatione non constituitur nisi unus filius; et ita in divinis non possunt esse plures filii, nec plures patres; et hoc pertinet ad perfectionem Filii, quia nihil de filiatione est extra ipsum in divinis, unde est perfectus Filius.

Ad primum ergo dicendum, quod in Filio non

(1) In Augustino non occurrit, etsi exemplaria omnia Sancti Thomae sic habent, forte typographico mendo, cum ne stylium sapiat Augustini; sed habetur apud Anselmum, lib. 1, *Cur Deus homo*, cap. 20 (ex edit. P. Nicolai).

est potentia generandi; nisi secundum quod radia-  
tur in essentia, et non ex parte quae conjungitur  
actui generandi: et ideo non sequitur quod sit ac-  
tus ibi.

Ad secundum dicendum, quod ubiqueque est  
similitudo, oportet quod ibi sit aliqua distinctio:  
quia, secundum Boetium (1) (cap. 2 de specie, in  
2 edit. in Porph.), similitudo est rerum differentium  
eadem qualitas; alias non esset similitudo, sed iden-  
titas. Unde inter Filium et Patrem salvatur perfecta  
similitudo. Sed remanente (2) distinctione, in omni-  
bus attributis conveniunt. Si autem Filius generaret  
non remaneret distinctio inter Patrem et Filium,  
cum non sit ibi distinctio, nisi per relationes origi-  
nis; et non possit ibi esse nisi una paternitas tantum,  
ut dictum est, in corp. art.

Ad tertium dicendum, quod generare non est  
actus divinae naturae, nisi secundum quod natura  
divina est ipsa paternitas; et sub tali ratione natura  
divina non est in Filio.

Ad quartum dicendum, quod dignitas est de  
absolute dictis: et ideo eadem est dignitas Patris  
et Filii numero, sicut eadem essentia. Unde sicut  
paternitas in Patre est essentia, et eadem essentia  
est in Filio non paternitas, sed filiatio; ita eadem  
dignitas numero quae in Patre est paternitas, in  
Filio est filiatio.

Solutio II. Ad id quod ulterius quaeritur, patet  
solutio etiam per praedicta; quia impossibile est in  
divinis plures esse filios: hoc enim non est ex defectu  
potentiae Patris, sed ex distinctione suppositorum  
divinae naturae, quae tolleretur, ut dictum est, in  
corp. art.

#### Expositio textus.

*Inmoderata enim esset divina generatio, si genitus*

(1) Lib. 5, in Porphyrium a se translatum, cap. de specie,  
paulo aliter tamen quam hic, nempe: *Similitudo nihil  
est aliud nisi quaedam unitas qualitatis* . . . . . Pro indice  
autem quem reponimus, prius indicabatur ad marginem edi-  
tio 2 in Porph., quia scilicet Boetius in Porphyrium a Vi-  
ctorino translatum iam dialogos praemisisset. Sed per edi-  
tionem 1 et 2, ea tantum distinguit quae in lib. de inter-  
pretatione commentatus est (ex edit. P. Nicolai).

(2) Forte quia (vel scilicet) remanente.

## DISTINCTIO VIII.

*De veritate et proprietate et incommutabilitate  
et simplicitate essentiae Dei.*

Nunc de veritate, sive proprietate, et incommutabilitate  
atque simplicitate divinae naturae vel substantiae sive essen-  
tiae, agendum est. Est itaque Deus, ut ait Augustinus (in 3  
lib. de Trinit., cap. 2) sine dubitatione substantia, vel si  
melius hoc appellatur essentia: quam Graeci οὐσία vocant.  
Sicut enim ab eo quod est sapere, dicta est sapientia, et ab  
eo quod est scire, dicta est scientia, ita ab eo quod est esse  
dicta est essentia. Et quis magis est quam ille qui dixit  
famulo suo Moysi (Exod. 3, 14): «Ego sum qui sum;» et:  
«Dies illis Israel: Qui est, misit me ad vos? Ipse vere  
ac proprie dicitur essentia ejus essentia non novit praeteri-  
tum vel futurum. Unde Hieronymus ad Damasum (4) scribens  
(Epist. 37) ait: «Deus solus, qui exordium non habet, ve-  
re essentiae nomen tenet (2); quia in ejus comparatione

(1) Al. ad Marcellan.

(2) Al. tenuit.

*Filius nepotem gigneret Patri. Videtur enim non  
esse inconveniens, si genitus semper alium gigneret,  
immo maximum bonum: quia quaelibet generatio  
esset infinitum bonum. Et potest dici, quod esset  
triplex inconveniens: Primo, quia si hoc in infinitum  
procederet; cum omne infinitum sit imperfectum,  
generatio divina nunquam esset perfecta; et hoc  
sumitur ex littera. Secundo, quia non posset esse dis-  
tinctio inter plures genitos, ut dictum est, in corp., art.  
praec. Tertio, quia quamvis communicatio sit de  
nobilitate et simplicitate naturae, tamen infinita  
communicatio non est nisi ex defectu naturae; quia  
enim natura non potest conservari secundum aeter-  
num esse in uno individuo, intendit per infinitam  
successionem individuorum conservare perpetuitatem  
suam, saltem secundum idem in specie; et hoc nullo  
modo Deo convenit.*

*Non enim non potuit, sed non oportuit; id est,  
non ex impotentia sui fuit quod Filius non genuit;  
sed ei non conveniebat. Videtur ista expositio nimis  
esse extorta, et non posse accipi ex verbis Augu-  
stini. Sed dicendum, quod Magister accepit istam  
expositionem ex eo quod ly non potuit potest sumi  
negative tantum; et sic procedebat objecto. Vel  
potest sumi quasi privative, ut non potuit sit  
quasi terminus infinitus; et tunc per hoc quod  
dicit: Non enim non potuit, negatur impotentia.*

Sed videtur iterum quod ex impotentia Filii sit  
quod non generet. Ita enim arguit Augustinus (lib.  
3 cont. Max., cap. 7): Si Pater non potuit generare  
Filius coaeternum et coaequalem sibi, impotens fuit.  
Ergo videtur similiter quod si Filius non potuit,  
impotens sit.

Dicendum, quod generare Filium est de his  
quae pertinent ad rationem Patris; et ideo nihil  
posset deesse de his quae sunt vel pertinent ad per-  
fectionem (1) generationis, quin redundaret in impo-  
tentiam Patris. Sed generare non pertinet ad ratio-  
nem Filii, immo potius est oppositum filiationi: et  
ideo ex hoc non ostenditur Filius impotens, sicut  
homo non dicitur impotens, nisi ex eo quod non  
potest ea quae ad ipsum pertinent.

(1) Al. de perfectione. Nicolai omittit pertinet.

« qui (1) vere est, quia incommutabilis est, quasi non scire  
« quae mutabilia sunt. De quo enim dicitur, fuit, non est;  
« et de quo dicitur, erit, nondum est; Deus autem tantum  
« est, qui non novit fuisse vel futurum esse. Solus ergo  
« Deus vere est ejus essentiae comparatum nostrum esse  
« non est. »

*Quaeritur qualiter intelligenda sint verba Hieronymi.*

Hic diligenter advertendum est quomodo intelligi debeant  
verba illa Hieronymi, scilicet, Deus tantum est, et non novit  
fuisse vel futurum esse (2); tanquam non possit dici de Deo,  
fuit, vel erit, sed tantum est; cum de Deo frequenter scrip-  
tum reperimus: fuit ab aeterno, fuit semper, et erit in  
saecula, et hujusmodi. Unde videtur quia non est tantum di-  
cendum de Deo, fuit, est, vel erit. Si enim diceretur tan-

(1) Al. additur qui.

(2) Al. deest vel futurum esse.

tum, fuit, putaretur quia desierit esse. Si (1) diceretur  
tantum, est, putaretur quod non semper fuerit, sed esse  
coeperit. Si tantum, erit, putaretur non esse modo. Dicitur  
ergo, quia semper fuit, est, et erit, ut intelligatur quia nec  
coepit, nec desit, nec desinit, nec desinet esse. De hoc Au-  
gustinus super Joannem (tract. 90) ita ait: « Cum de sem-  
piterna re proprie dicitur, est, secundum nos bene dicitur,  
fuit, erit, et erit: fuit, quia nunquam desit; erit, quia nun-  
quam desit; est, quia semper est: non praeterit, quasi  
quod non maneat; non orietur, quasi quod non erat. Cum  
ergo nostra locutio per tempora varietur, de eo vere di-  
cuntur verba ejusmodi temporis qui nullo tempore defuit,  
vel desit, vel desit. Et ideo non mirum, si de spiritu veritatis,  
« veritas loquens (Joan. 16, 15), dixit per futurum: Quaecum-  
que audiet, loquetur: audiet, scilicet ab eo a quo procedit.  
« Audire illius est forte: idem etiam esse. A quo ergo est  
« illi essentia, ab illo audientia, id est scientia, quae non est  
« aliud quam essentia. Audiet, ergo dixit de eo quod audi-  
« vit; et aud. id est, quod semper scivit, scit et sciet. » Eoc  
hic dicit Augustinus, verba ejusmodi temporis dici de eo,  
sed tamen proprie, est. Illud ergo quod Hieronymus dicit,  
ita intelligendum est. Non novit fuisse, vel futurum esse,  
sed tantum esse; id est, cum dicitur de Deo, quod fuit  
vel erit, non est intelligendum quod praeterierit vel futurus  
sit; sed quod existat simpliciter, sine aliquo temporali mo-  
tu: licet enim verba substantiva diversorum temporum de  
Deo dicantur, ut fuit, erit, est, et erit; non tamen tempo-  
rales motus esse distinguunt, scilicet praeteritum vel futurum,  
vel praeteritum imperfectum vel praeteritum perfectum vel  
praeteritum plusquam perfectum; sed essentiam, sive existen-  
tiam suae divinitatis simpliciter inclinant. Deus ergo solus  
proprie dicitur essentia vel esse. Unde Hilarius ita ait (in 7  
lib. de Trinit., ant. med.): « Esse non est accidens Deo, sed  
« subsistens veritas et manens causa, et naturalis generis pro-  
« prietas. »

#### Hic de incommutabilitate.

Dei etiam solius essentia proprie incommutabilis dicitur,  
quia nec mutatur nec mutari potest. Unde Augustinus (in 3  
lib. de Trinit., cap. 2): « Aliae, » inquit, « essentiae, vel  
« substantiae capiunt accidentia, quibus in eis fiat vel magna  
« vel quantumcumque mutatio. Deo autem aliquid hujusmodi  
« accidere non potest: et ideo sola substantia, vel essentia,  
« quae est Deus, incommutabilis est. Cui profecto maxime ac-  
« verissime competet esse. Quod enim mutatur, non servat ipsum  
« verum esse; et quod mutari potest, etiam si non mutetur,  
« potest quod fuerat non esse. » Ideoque illud solum quod  
non tantum non mutatur, verum etiam omnino mutari non  
potest, verissime dicitur esse, id est substantia Patris et Filii  
et Spiritus sancti. Ideo Apostolus (1 ad Tim., 6, 16) de  
Deo loquens ait: « Qui solus immortalitatem habet. » Ut enim  
ait Augustinus (in lib. 4 de Trinit., cap. 1), cum anima  
quodammodo immortalis esse dicitur et sit, non dicitur Apo-  
stolus: « Solus habet immortalitatem, » nisi quia vera im-  
mortalitas et incommutabilitas est, quam nulla potest ha-  
bere creatura, quoniam solus Creatoris est. Unde Jacobus  
ait (cap. 1, 17): « Apud quem non est transmutatio, nec  
« vicissitudinis umbratio; » et David (Psal. 101, 28):  
« Mutabis ea, et mutabuntur; tu autem idem ipse es. » Ideo  
Augustinus (super Genes. ad litteram, lib. 8, cap. 20) dicit,  
quod Deus nec per loca nec per tempora movetur; creaturam  
vero per tempora et loca, et per tempora moveri, est per  
affectiones commutari. Deus autem nec loco nec affectione  
mutari potest, qui per Prophetam (Malach. 3, 6) ait: « Ego  
« Deus, et non mutator: » qui est immutabilis solus. Unde recte  
solus dicitur habere immortalitatem. In omni enim mutabili  
natura, ut ait Augustinus contra Maximinum, lib. 3, cap. 12,  
nonnulla mors est ipsa mutatio: quia facit aliquid in ea non  
esse quod erat. Unde et ipsa anima humana, quae ideo dicitur  
immortalis, quia secundum modum suum nunquam desinit  
vivere, habet tamen quandam mortem suam: quia si juste  
vivebat et peccat, moritur justitiae; si peccatrix erat et justi-  
ficatur, moritur peccato: ut alias ejus mutationes taceam, de  
quibus modo longum est disputare. Et creaturam natura  
caelestium mori potuit, quia peccare potuit. Nam et Angeli  
peccaverunt et daemonibus facti sunt, quorum est diabolus  
principes; et qui non peccaverunt, peccare poterunt: et cui-  
cumque creaturae rationali praesertim ut peccare non possit,  
non est hoc naturae proprie, sed Dei gratiae. Et ideo, solus  
Deus, ut ait Apostolus (loc. cit.), habet immortalitatem, qui  
non cuiquam gratia, sed natura sua nec potuit nec

(1) Al. additur enim.

S. Th. Opera omnia. V. 6.

potest aliqua conversione mutari (1); nec potuit nec po-  
terit aliqua mutatione peccare. Proinde, ut ait Augustinus  
(in libro 1 de Trinit., cap. 1), substantiam Dei sine ulla sui  
commutatione mutabilia facientem, et sine ulla suo temporali  
motu temporalia creantem intueri et nosse, licet sit difficile,  
oportet. Vero ergo ac proprie incommutabilis est sola Divi-  
nitatis essentia, quae sine sui mutatione cunctas condidit  
naturas.

#### Hic de simplicitate.

Eadem quoque sola proprie ac vere simplex est, ubi nec  
partium nec accidentium, seu quarumlibet formarum, ulla est  
diversitas sive variatio vel multitudo. Ut autem scias quomo-  
modo simplex sit illa substantia, ut te docet Augustinus (in  
lib. 6 de Trinit., cap. 6), animadvertere primo quae omnis (2)  
creatura sit multiplex, et nullo modo vere simplex. Et primum  
de corporali, postea vero de spirituali creatura. Corporalis  
utique creatura ex partibus constat, ita ut sit sibi alia pars  
major, alia minor, et majus sit totum, quam pars quaelibet:  
sed in unoquoque corpore aliud est magnitudo, aliud color, aliud  
figura: potest enim, immensa magnitudine, manere idem color  
et eadem figura; et colore mutato, manere eadem figura et  
eadem magnitudo: ac per hoc multiplex esse convincitur na-  
tura corporis, simplex autem nullo modo.

#### Hic de spirituali creatura ostendit, quomodo sit multiplex et non simplex.

Creatura quoque spiritualis, ut est anima, in comparatione  
quidem corporis est simplex, sine comparatione vero corporis  
multiplex est et non simplex, quae ideo simplex dicitur res-  
pectu corporis, quia mole non diffunditur per spatium loci,  
sed in unoquoque corpore et in toto tota est, et in qualibet  
parte ejus tota est: et ideo cum sit aliquid in qualibet particula  
corporis exigua, quod sentiat anima, quomvis non fiat in  
toto corpore, illa tamen tota sentit, quia totam non lateat.  
Sed tamen nec in ipsa tota anima vera simplicitas est. Cum  
enim (3) aliud sit artificiosum esse, aliud inertem, aliud crea-  
tum, aliud memorem, aliud cupiditatis, aliud timor, aliud lae-  
litiae, aliud tristitiae; possuntque haec et alia hujusmodi innum-  
merabilia, in animae natura inveniri, et alia sine aliis et alia  
magis alia minus manifestum est animae non simplicem, sed  
multiplicem esse naturam. Nihil enim simplex mutabile est;  
omnis autem creatura mutabilis est: nulla ergo creatura vere  
simplex est. Deus vero etsi multipliciter dicitur, id est multis  
nominibus significatur, vere tamen et summe (4) simplex est.  
Dicitur enim magnus, bonus, sapiens, beatus, verus, et quid-  
quid aliud non indigne dicitur dicitur. Sed eadem magnitudo  
ejus est quae sapientia; non enim mole magnus est, sed vir-  
tute; et eadem bonitas ejus, est quae sapientia et magnitudo  
et veritas: et non est ibi aliud ipsum beatum esse, et aliud  
magnum, aliud sapientem, aliud verum aut bonum esse (5),  
aut omnino esse.

*Qualiter cum Deus sit simplex, multiplex tamen dicitur.*

Hic diligenter notandum est, cum dicit Augustinus, solum  
Deum vere simplicem esse, cur dicit eundem multipliciter  
dici. Sed hoc non propter diversitatem accidentium vel par-  
tium dicit; immo propter diversitatem ac multitudinem nomi-  
num quae de Deo dicuntur: quae licet multiplex sint, unum  
tamen significant, scilicet divinam naturam. Haec enim non  
ita accipiuntur, cum de illa incommutabili aeternaque sub-  
stantia incomparabiliter simpliciore quam est humanus animus,  
dicitur, quemadmodum cum de creatoris dicitur. Unde  
Augustinus (in lib. 6 de Trinit., cap. 4): « Deo, » inquit,  
« hoc esse quod forem esse vel sapientem esse vel jus-  
« tum esse, et si quid de illa simplici multipliciter vel mul-  
« tiplici simplicitate dixeris, quod substantia ejus significetur.  
« Humano autem animo non est hoc esse quod est fortis  
« esse, aut prudentem, aut justum: potest enim esse animus,  
« et nullam istarum habere virtutum. »

*Tanta est Dei simplicitas quod nulli praecipientorum  
subjicitur.*

Quod autem in divina natura nulla sit accidentium diver-

(1) Al. nec potuit, nec potest aliqua mutatione peccare,  
intermediis omissis.

(2) Al. deest omnis.

(3) Al. l. deest enim.

(4) Al. vere tantum summe.

(5) Al. deest esse.